

Om du har tur

Diskussionsmaterial om rätten till vård för vårdsökande i
asylprocess, papperslöshet, eller som är utsatt EU-medborgare

1. Bakgrund	1
2. Fall 1 – Hadi	2
2.1 Reflektionsfrågor	3
3. Fall 2 - Mahmoud	4
3.1 Reflektionsfrågor	5
4. Fall 3 – Mirela	6
4.1 Reflektionsfrågor	7

1. Bakgrund

Materialet har tagits fram som en del av en utbildning kring jämlik vård, rasism och segregation. Projektet är finansierat av Delegationen mot Segregation. Fallen är baserade på verkliga berättelser från olika delar av Sverige. Dialogen är konstruerad.

Materialet består av 3 fall med tillhörande reflektionsfrågor där du på egen hand eller tillsammans med dina kollegor kan reflektera kring juridisk status, bemötande och rätten till vård. Innan övningarna bör du/ni först ha tagit del av utbildningen *Jämlik sjukvård – en webbutbildning om juridisk status och rätten till vård* och gärna underlag till reflektionsövningar om AAAQ och Hälsans bestämningsfaktorer.

2. Fall 1 – Hadi

Hadi är 25 år, lever i papperslöshet och kommer från Afghanistan. Hadi har levt i Sverige i snart 3 år och har lärt sig prata svenska under sin tid i asylprocess. Efter sin första månad i papperslöshet söker Hadi vård för ihållande hosta och feber. Han saknar ett stadigt boende och är ibland tvungen att sova utomhus. Utav rädsla för myndigheter söker han sig först till en ideell organisation där de misstänker lunginflammation. De hänvisar Hadi till en hälsocentral där han får behandling och ett gott och respektfullt bemötande.

Sedan en tid tillbaka lider Hadi av kronisk smärta i sin rygg och nacke som resultat av en olycka. Han blev sängliggande ett tag efter olyckan och får då och då återkommande smärtor vilket gör att han bland annat inte kan röra nacken. Smärtan kommer och går i perioder, och är nu starkt närvarande. Hadi har förstått att han har rätt till vård, men är inte säker på hur mycket han kan få hjälp med. Han bestämmer sig för att söka upp en hälsocentral där han får träffa en läkare.

Läkare

"Ja, välkommen att sätta dig ned Hadi. Berätta varför du är här idag?"

Hadi

"Jag har jätteont i ryggen. Jag kan inte sova riktigt och vissa dagar nästan inte göra nånting."

Läkare

"Jag förstår. Har det varit så länge?"

Hadi

"Jag skadade mig för många år sedan och det har gjort ont sen dess. Inte alltid så mycket och aldrig såhär ont."

Läkare

"Jag förstår.", svarar läkaren med en stunds tystnad och fortsätter sen. "Som jag har förstått har du inget uppehållstillstånd, och du är inte asylsökande, stämmer det?"

Hadi

"Jag har ingenting."

Läkare

”Jag har tittat lite här på datorn och det verkar som att du tyvärr endast har rätt till akut vård.” Läkaren tar en kort paus. ”Så även om jag förstår att det är jobbigt för dig så kan jag tyvärr inte hjälpa dig med det här. Du får testa att ta värktabletter och vila. Du har ju ändå kunnat ta dig hela vägen hit, eller hur?”

Hadi

”Men jag kan inte sova”, svarar han förtvivlat. ”Men ni kommer inte hjälpa mig.”

Hadi lämnar hälsocentralen med känslor av hopplöshet och förtvivlan. Hur ska han kunna leva såhär?

Utöver ovanstående erfarenheter har Hadi upplevt dåligt bemötande i vården flera gånger. Vid ett tillfälle fick han höra att *”du har inget tillstånd, så du har inte rätt till vård”*. Mer än orden upplevde han att personalen varit arg. Då den anställde sen gick iväg för att prata med sina kollegor gick Hadi därifrån, av rädsla att de skulle tillkalla polis. Sedan dess har Hadi inte vågat söka sig till vården på grund av rädsla.

2.1 Reflektionsfrågor

1. Först blev Hadi väl bemött och fick vård för sin lunginflammation. När han söker vård för sin kroniska ryggsmärta är bemötandet annorlunda, varför det? Tror du att bemötandet hade varit annorlunda om Hadi haft permanent uppehållstillstånd?
2. Är det rätt att neka Hadi vård för hans kroniska besvär? Vad gäller i Västerbotten?

Bemötande

1. Vid ett tillfälle beskriver Hadi en känsla av rädsla efter att ha varit i kontakt med vården. Skulle personalen ha agerat på ett annat sätt, hur? Hur påverkas Hadis hälsa av vårdens bemötande?
2. Vilka hinder tror ni att Hadi upplever i sitt vårdsökande som papperslös? Tänk gärna utifrån hälsans bestämningsfaktorer

3. Fall 2 - Mahmoud

Mahmoud är 16 år och har levt i Sverige under lite mer än ett år. Han bor på ett gruppboende med andra unga personer som också lever i asylprocess. På grund av en mopedolycka som skedde under resan till Sverige har han problem med smärtor i sitt ena knä och ben. Hans smärtor har varit närvarande i över ett år och de blir sämre när det är kallt. Utöver fysiska smärtor har Mahmoud även upplevt psykisk oro. Dels av den farofyllda resvägen men mest som resultat av den långa asylprocessen. Han försöker att hålla sig glad och positiv genom att tänka framåt.

Mahmoud har inte vågat ta upp sitt problem med benet och söka vård under sitt första år i Sverige. Han har inte känt till sina rättigheter till vård förrän nyligen och söker därför först efter ett år upp en hälsocentral för sina smärtor. Väl på plats får han träffa en läkare som frågar om hans problem.

Kontakt med vården

Läkare

"Hur var det, du hade ont i ditt knä, visst?"

Mahmoud

"Ja, i benet och knä."

Läkare

"Har det varit så under en längre tid?"

Mahmoud

"Jag förstår inte riktigt?"

Läkare

"Hur lång tid har du haft ont?"

Mahmoud

"Ja, sen ett år mer"

Läkare

"Hur känns det här?" frågar han och känner runt knäet och fortsätter frågar om och var det gör ont.

Mahmoud

"Nästan överallt"

Läkare

"Jag förstår.. Hur mår du utöver knät då?" säger läkaren och fortsätter efter en stund "Alltså jag förstår att din situation inte kan vara så lätt. Att vara på flykt och så."

Mahmoud

"Jag förstår inte."

Läkare

"Det är okej..", svarar läkaren och fortsätter "Vi gör såhär. Jag skriver ut mediciner åt dig, okej? Så får du hämta ut på ett apotek."

Mahmoud

"Okej."

Efter mötet känner sig Mahmoud sig osäker. Han hade inte förstått allt vad läkaren sa och tycker inte att han blivit bra bemött. När han väl kom tillbaka till sitt boende blev personalen fundersamma över medicinen. Efter att ha kollat upp dem kom personal fram till att läkaren skrivit ut antidepressiva läkemedel. Detta trots att Mahmoud är under 18 år, och inte heller uppgett några psykiska besvär vid besöket. Han fick varken remiss eller vidare information om hur han skulle gå tillväga med fortsatt behandling.

3.1 Reflektionsfrågor

1. Mahmoud blir inte erbjuden tolk, trots att han under flera gånger under samtalet inte förstår läkaren. Hur skulle du lösa en sådan situation?
2. Vad upplever du gick fel under mötet? Hur hade det kunna lösas? Beakta barnrättsperspektivet i din reflektion.
3. Mahmoud känner inte till att han har rätt till vård och väntar då länge med att söka vård. Vad kan det ha för konsekvenser för hans hälsa?

4. Fall 3 – Mirela

Hälsa

Mirela är en 28-årig, gravid romsk kvinna från Rumänien. Hon har vistats i Sverige under 4 månader utan fast adress eftersom hon levt i en husvagn. Mirela söker sig till mödravården men vet inte riktigt om hon har rätt till vård. Hon har hört olika från olika håll och känner sig nervös inför besöket. Både då detta är hennes första graviditet och på grund av tidigare negativa erfarenheter i kontakt med myndigheter. I receptionen blir hon ombedd att uppvisa dokument som hon inte har.

Kontakt med vården

Personal i receptionen:

"Då behöver jag en ID-handling och ett sjukförsäkringskort." Kvinnan i receptionen tittar på Mirela och lägger efter en kort paus till "eller tänkte du betala själv?".

Mirela:

"Jag har inga pengar att betala med. Inget ID-kort eller försäkring."

Personal i receptionen:

"Jaha." svarar kvinnan med en suck. "Då ska jag informera dig om att ifall du genomgår kontroller och förlossning i Sverige så kommer detta att kosta dig runt 60 000 kr." Kvinnans blick stannar på Mirela och hon väntar en stund i tystnad. "Ja, det finns inget mer jag kan göra, jag bara informerar om hur det ligger till" avslutar hon och visar med sitt kroppsspråk att deras samtal inte kommer längre.

Mirela:

"Men jag har inga pengar." svarar hon för sig själv. Hon ser på kvinnan i receptionen och säger "jag förstår" innan hon lämnar lokalerna.

Efter besöket känner Mirela hopplöshet då hon varken kan få tag på ID-handling eller sjukförsäkringskort från rumänska myndigheter. Dessutom fick hon en känsla av att personalen inte ville ha henne där. Hon beslutar sig för att inte gå på mödravårdskontrollerna.

Efter några veckor känner sig Mirela sjuk. Hon har huvudvärk, ögonflimmer, magont, och ansiktssvullnad. På grund av bristande förtroende för den offentliga vården vänder hon sig först till en ideell organisation för att få hjälp. Efter undersökning misstänker läkare havandeskapsförgiftning och hänvisar henne till

kvinnokliniken. Trots brist på möjligheter att betala för vård känner Mirela att hon inte har något annat val och tar sig till mödravården.

Förutsättningar till vård för utsatta EU-medborgare

Romer från Rumänien och Bulgarien lever ofta i ett stort utanförskap, socioekonomisk utsatthet och blir ofta utsatta för diskriminering. Enligt en rapport från EU lever 80% av romer i risk för fattigdom, 30% utan tillgång till rinnande vatten och 46% saknar tillgång till sanitära faciliteter (WC, dusch, osv) inomhus. Även i vårdsammanhang blir romer utsatta för diskriminering och beläggs stora kostnader för vård då de inte uppfyller krav för sjukförsäkring i hemlandet. Det finns stora begränsningar i att få EU-sjukförsäkringskort från hemlandsmyndigheterna eftersom det bland annat kräver både fast jobb och boende.

4.1 Reflektionsfrågor

1. Enligt Socialstyrelsen så kan vissa EU-medborgare räknas som papperslösa, ifall de vistats i Sverige under längre än 3 månader och saknar giltig uppehållsrätt eller uppehållstillstånd. Är det rätt att Mirela ska behöva betala fullkostnadspris för mödravård?
2. Skulle personalen i receptionen kunna ha hanterat situationen på ett annat sätt? Vilken typ av bemötande skulle behövas för att skapa tillit för Mirela?
3. Utifrån perspektivet Tillgänglighet (se reflektionsunderlag om AAAQ), kan vi säga att Mirela har tillgång till mödravård?
4. Vad utgör en människas rätt till vård? Vem har rätt till god hälsa?